

OBEZİTE VERGİSİNE İLİŞKİN NİTEL BİR ARAŞTIRMA

A QUALITATIVE STUDY ON OBESITY TAXES

Ulvi SANDALCI

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
(ulvi.sandalci@dpu.edu.tr)
ORCID: 0000-0003-1527-0815

ÖZ

Bu çalışmanın amacı obeziteye neden olan fast food türü gıdalar üzerine getirilecek % 20 oranında bir verginin, üniversite öğrencilerinin bu ürünlerin tüketimini nasıl etkileyeceği konusundaki görüşlerinin belirlenmesidir. Veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme yöntemi kullanıldığı araştırmada, verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde okuyan 19 son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öğrencilerin fast food tarzı sağlığa zararlı gıdalar üzerine getirilecek ek bir vergiye olumsuz baktıkları, bu ürünler üzerine getirilecek %20 oranında bir verginin tüketim tercihlerini değiştirmeyecekleri ve ancak %40 ve üzeri oranında vergi uygulanması durumunda tüketim tercihlerini değiştirecekleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Obezite, Obezite Vergisi, Nitel Çalışma.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the opinions of university students about how a 20% tax on fastfood foods that cause obesity will affect the consumption of these products. In this study with in-depth interview method as data collection tool, descriptive analyses techniques were used to analyze the data. The study group of the study consists of 19 senior students studying at the Public Economy Department of Kütahya Dumlupınar University Faculty of Economics and Administrative Sciences. As a result of the study, it was found that students were looking at an additional tax on fast food type foods harmful to health, is concluded that a 20% tax on these products will not change the consumption preferences and only if the tax is applied at a rate of 40% or more they will change the consumption preferences.

Keywords: Obesity, Fat Tax, Qualitative Study

1. Giriş

Dünya Sağlık Örgütü tarafından en riskli 10 hastalık içinde yer alan ve ölümcül derecede hastalıkların oluşmasına ve yaşam kalitesinin azalmasına neden olan obezite, yetişkinlerle birlikte çocukluk çağındaki bireyleri ve gençleri de etkilemektedir. Özellikle son on yıllarda obezite yaygınlığı çocuk ve gençlerde önemli derecelerde yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Çocukluk ve gençlik çağında görülen obezite hastalığı ileriki yaşlarda ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaşılmasına neden olacaktır. Bundan dolayı obezite uluslararası boyutta halk sağlığını tehdit eden bir hastalık olarak görülmekte ve önlenmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların başında kamu tarafından obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar üzerinden alınan ek bir vergi olan obezite vergileri yürürlüğe koyulmaktadır. Devletler obezite vergileri ile bireylerin gıda tüketimini sağlıksız gıdalardan sağlıklı gıdalara doğru yönlendirmeye çalışmakta ve bu yolla obezite yaygınlığının azalmasını hedeflemektedir.

Türkiye’de henüz uygulanmamakla birlikte zaman zaman uygulanması gündeme gelen obezite vergisine ilişkin bireylerin tüketim tercihlerinin nasıl etkileeneceği bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda obeziteye neden olan gıdaların başında yer alan fast food türü yiyecekler üzerinden alınacak %20’lik bir verginin tüketimi nasıl etkileyeceğine ilişkin üniversite öğrencileri ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak betimsel analiz yapılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin fast food türü gıdaları hakkındaki düşünceleri ile bu tür gıdaları tüketme nedenleri de uygulanacak bir obezite vergisinin tüketim tercihleri üzerindeki etkileri yönünden araştırılmış ve buna ilişkin değerlendirilmelere yer verilmiştir.

2. Obezite Vergisi

Obezite vergisi¹, vücut sağlığını bozacak ölçüde yağ birikimine neden olan enerji yoğunluğu yüksek fakat besin değeri düşük sağlığa zararlı yiyecek ve içeceklerden veya BKİ normal oranların üzerinde olan bireylerden kilolarına göre ek bir vergi alınması olarak nitelendirilebilir. Obeziteyi önlemek amacıyla yüksek yağ ve şeker içerikli düşük gıdalardan ek bir vergi alınmakta ya da obez olan bireyler üzerine ek bir vergi konulmaktadır (Alemanno ve Carreno, 2013: 103). Ancak uygulamada obeziteye neden olan sağlıksız gıdalardan vergi alınması daha çok kullanılmaktadır. Buna göre ülkedeki obezite sorununa çözüm arayan hükümetler vergiler yoluyla obeziteye neden olan sağlığa zararlı gıdalar üzerine ek bir vergi getirmekte veya var olan vergilerin oranlarını yükseltmektedirler. Böylece bireyleri vergiler yoluyla fiyatı yükselen sağlıksız gıdalardan nispeten daha ucuz olan sağlıklı gıdalara yönlendirmek, tüketim alışkanlıklarını değiştirmek amaçlanmaktadır.

Sağlıksız gıdalar üzerinden alınacak obezite vergisine ilişkin ilk kayıtlar 19. yy’a kadar dayanmaktadır. Öyle ki 1852 yılında Londra’da yayınlanan “Punch” isimli mizah dergisi obeziteye neden olan gıdalar üzerine konulacak obezite vergisine yer vermiştir. Obezitenin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte ise bu vergi önerisi gittikçe daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Fizyolog A.J. Carlson 1942 yılında zararlı lüks tüketimi kısmak ve deniz aşırı savaş giderlerini karşılamak amacıyla aşırı kilolu vatandaşlardan, normal kilonun üzerindeki her bir pound için 20 dolar vergi salınmasını ileri sürmüştür (Engber, 2009: 38).

Obezite vergisi önerisi 1970’lerin sonunda Milton Merryweather ve P. Franklin Alexander tarafından yeniden gündeme getirildi. Ancak asıl olarak obezite vergisinin gündeme gelmesi

¹ Vücut sağlığını bozacak ölçüde yağ birikimine neden olan enerji yoğunluğu yüksek fakat besin değeri düşük yiyecek ve içeceklerden alınan bir vergi olan obezite vergisi uluslararası literatürde “yağ vergisi”, “abur cubur vergisi”, “şişmanlık vergisi”, “soda vergisi”, “tuz vergisi”, “şeker vergisi” gibi adlarla da kullanılmaktadır.

ve ciddi biçimde tartişılmaya başlanması 1994 yılına uzanmaktadır. 1994 yılında Yale’de Gıda Politikası ve Obezite Rudd Merkezi Direktörü Kelly D. Brownell tarafından besin değeri az olan yiyeceklerin vergilendirilmesi fikrini dile getirilmiştir. Kelly D. Brownell obeziteye neden olan gıdaların vergilendirilmesi neticesinde elde edilecek gelirlerin, sağlığa yararlı gıdaların sübvansede edilmesi yoluyla fiyatlarının düşürülmesi ve sağlıklı beslenmeye yönelik eğitim ve bilgilendirme programlarının finanse edilmesinde kullanılmasını önermiştir (Novick, 2008).

New York Times gazetesinde 1994’te yayınlanan makalesinde Brownell, sağlıklı yiyeceklerin sağlıksız olanlardan daha pahalıya mal olması nedeniyle gıda maliyetlerinin dengesiz olduğunu kaydetti. Bunu önlemenin yolu olarak ise sağlıksız gıdaları daha pahalı hale getirecek obezite vergisi önerisini ileri sürmüştür. Buna göre bireylerin obez olmasına neden olan enerji yoğunluğu yüksek fakat besin değeri düşük gıdaların vergilendirilmesinin hem obezite sorununu çözmeye hem de buna bağlı olarak ortaya çıkan maliyetlerin azalmasına katkı sağlayacağını ileri sürmüştür. Ancak obezite ile mücadele kapsamında ileri sürdüğü bu görüş ülke çapında tartişmalara ve öfkeye yol açmıştır (Brownell, 1994; Bullets, 1997).

Obezite hastalığının zamanla bireysel bir sorun olmaktan çıkıp toplumsal bir halk sağlığı halini almasıyla birlikte sağlıksız gıdalar veya BKİ normalüstü olan bireyler üzerinden kilolarına göre ek bir vergi alma fikri uygulanmaya başlandı. Nitekim 2003 yılında Dünya Sağlık Örgütü raporunda birçok ulus devletinin obezite ile mücadele kapsamında sağlıksız yiyecekler üzerine ek bir vergi koyduğu veya koymayı düşündüğü bildirilmiştir. Günümüze gelindiğinde ise obezite ile mücadele kapsamında birçok ülke mali önlemler kapsamında obezite vergisini caydırıcı ve teşvik edici mekanizma olarak kullanmaktadır.

Günümüzde obezite vergisini savunan birçok uzman ve sivil toplum kuruluşları (STK) obezite ile mücadelede vergilerin kullanılmasını sigara ve alkolden alınan vergilerin bu ürünlerin tüketimini azaltmada başarılı sonuçlar verdiği tezine dayandırmaktadır. Buna göre enerji yoğunluğu yüksek olan gıdalar üzerine konulacak buna benzer bir verginin obezite ile mücadelede başarılı sonuçlar vereceği ileri sürülmektedir. Buna ek olarak vergilerden elde edilecek gelirler ile obezite ile mücadelede gerekli olan finansmana ulaşılmış olunacaktır (Saruç, 2015: 104). Sigara ve alkol gibi zararlı alışkanlıklarda olduğu gibi obezite ile mücadelede mali olmayan önlemlerle birlikte obezite vergisi uygulamasının fiyatları artırmak yoluyla bu ürünlerin tüketimini azaltacağı öngörülmektedir. Bundan dolayı günümüzde çok daha fazla hükümet obezite ile mücadelede vergileri kullanmaya başlamıştır.

Hükümetlerin obezite ile mücadele kapsamında obezite vergisini mali önlem olarak kullanmasının gerekçesi olarak obezite hastalığının gün geçtikçe daha fazla yaygınlık kazanması, toplumsal bir halk sağlığı sorunu halini alması ve bu hastalığın neden olduğu maliyetlerin ülkelerin bütçelerinde önemli bir yük ortaya çıkarmasını gösterebiliriz. Sağlıksız gıdalar üzerine uygulanacak vergilendirme politikalarının arkasında yatan teori, meşrubat ve yağ gibi enerji yoğun sağlıksız gıdaların fiyat trendlerinin enerjisi düşük fakat besin değeri yüksek gıdaların fiyatlarının trendlerinden daha düşük olduğudur. Sağlıklı gıdalar tüketmek isteyen bireylerin aylık gıda harcamalarının sağlıksız gıda tüketen bireylerden daha fazla olması vergileme yoluyla fiyatlama stratejilerinin uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu yolla sağlıksız gıdaların fiyatlarının sağlıklı gıdaların fiyatlarından nispeten daha fazla olması ve tüketicilerin tercihlerini değiştirmeleri amaçlanmaktadır (Timmins, 2011: 155). Tablo 1’de obezite vergisi uygulayan ülkelerin vergi konuları ve oranları gösterilmektedir.

Tablo 1. Ülkelerin Obezite Vergisi Uygulamaları

Ülke	Uygulama Yılı	Verginin Konusu	Verginin Oranı veya Miktarı
ABD	Çeşitli	23 Eyalette şekerli içecekler ve gıda mamulleri	%1-8
Norveç	1981	Şeker, çikolata ve şekerli içecekler	Değişken
Samoa	1984	Meşrubat	Her bir litre için 0.40 tala (0.14 €)
Avustralya	2000	Meşrubat, şekerleme, bisküvi, unlu mamuller	%10
Fransız Polinezyası	2002	Tatlandırılmış içecekler, şekerleme ve dondurma	Her bir litre için 60 frank (0.55 €) İthal içecekler için
Fiji	2016	Meşrubat	İthal içecekler üzerine %5
Nauru	2007	Şeker, şekerleme, gazlı içecekler, aromalı süt, tatlı içecek	%30 ithalat vergisi
Finlandiya	2011	Meşrubat ve şekerleme	Meşrubat her bir litre için 0.075 €, şekerleme kilo başı 0.75 €
Macaristan	2011	Şeker oranı yüksek gıdalar, yağ, tuz ve şekerli içecekler	Ürün başına 10 forint (0.04 €)
Danimarka	2011	Doymuş yağ oranı %2.3'ten fazla olan et süt ürünleri, hayvani yağlar ve sıvı yağlar	Doymuş yağ kilo başı 2.15 €
Fransa	2012	Şeker veya tatlandırıcı içeren içecekler	Her bir litre için 0.72 €
Meksika	2014	Her 100 gram için 275 Kcal'dan fazla kalori içeren gıdalar	%8
		Şeker ilave edilmiş içecekler	Her bir litresi için 1 Peso (0,06 €)

Kaynak: Mytton vd., 2012; Jayarajan, 2011; Thow vd., 2010

Çeşitli ülkelerin obezite ile mücadelede kullandıkları vergileri incelediğimizde hem konu itibarıyla hem de oran itibarıyla farklılıklar görmekteyiz. Buna göre farklı ülkeler farklı gıdalar üzerine farklı oranlarda vergiler koymaktadır. Bununla beraber bazı ülkeler sağlıksız gıdalar üzerine spesifik vergiler (vergi borcunun ağırlık, hacim, uzunluk gibi ölçüler üzerinden hesaplanarak belirlendiği vergiler) kullanırken diğer ülkeler ad valorem (matrah değerleri üzerinden hesaplanan vergiler) vergiler kullanmaktadırlar. Ancak çoğu ülkede obezite ile mücadele kullanılan vergiler "obezite vergisi" adı altında kullanılmamaktadır. Ya var olan vergilere ek oranlar getirilmekte ya da başka adlar altında bu vergi uygulanmaktadır.

Sağlıksız gıdalar üzerine uygulanacak vergilendirme politikalarının arkasında yatan teori, meşrubat ve yağ gibi enerji yoğun sağlıksız gıdaların fiyat trendlerinin enerjisi düşük fakat besin değeri yüksek gıdaların fiyatlarının trendlerinden daha düşük olduğudur. Sağlıklı gıdalar tüketmek isteyen bireylerin aylık gıda harcamalarının sağlıksız gıda tüketen bireylerden daha fazla olması vergileme yoluyla fiyatlama stratejilerinin uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu yolla sağlıksız gıdaların fiyatlarının sağlıklı gıdaların fiyatlarından nispeten daha fazla olması ve tüketicilerin tercihlerini değiştirmeleri amaçlanmaktadır (Timmins, 2011: 155).

Obezitenin bireylerin sağlıksız gıdaları optimal düzeyin üstünde tüketmesi sonucu

ortaya çıktığı ve bunun topluma yayılan negatif dışsal bir maliyetinin olduğu göz önünde bulundurularak obezite vergisi Pigovian vergiler kategorisinde değerlendirilmektedir. Pigovian vergileri ile tüketim faaliyetleri optimal düzeyde gerçekleşecek ve topluma yayılan dışsal maliyet içselleştirilmiş olacaktır. Ancak optimal bir Pigou vergisi iki koşula bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki fiyatın marjinal sosyal maliyete eşit olacak şekilde belirlenmesi, ikincisi ise negatif dışsallığı telafi etmek için uygulanan vergi oranı, toplam sosyal maliyeti geçmeyecek şekilde belirlenmelidir (Baumol, 1972: 307-309; Kneese ve Bower, 1968).

Sağlıksız ürünlere uygulanan obezite vergisinin etkin sonuçlara ulaşabilmesi için politika yapıcıların tüketicilerin davranışlarını ve bu davranışları etkileyen faktörleri de incelemeleri gerekmektedir. Tüketici davranışları; ekonomi, sosyoloji, psikoloji, sosyal antropoloji gibi birçok dalın çalıştığı alana girmekle beraber tüketicilerin demografik özellikleri, duyu ve düşünceleri, sosyal kültürel durumları, deneyimleri ve isteklerine göre şekillenmektedir. Tüketici davranışları teorisi, tüketicilerin herhangi bir ürün satın alırken veya iki üründen birini tercih ederken göstermiş oldukları davranışları ve bu davranışların nelerden etkilendiğini açıklamaktadır (Peter, 2010: 73). Obeziteye neden olan ürünlere uygulanan bir verginin bu ürünleri tercih eden bireylerin davranışlarını ne yönde etkilediği vergileme politikasının etkinliği ve uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır.

Bireyler fiyatların artması sonucu ekonomik olarak olumsuz etkilendikleri için tüketim alışkanlıklarını değiştirmektedir. Ancak bireylerin tüketim alışkanlıklarının değişmesinde ekonomik faktörler beraber çevre, aile, referans grupları, rol ve statü gibi birçok faktörün etkisi vardır. Bu faktörler tüketicilerin satın alma davranış kararlarını çeşitli biçimlerde etkilemektedir. Bireyler gıda ile ilgili tercihlerde bulunurken bu faktörlerden çeşitli derecelerde etkilenmektedir (Kuchler vd.,2005: 97-98).

Obezite vergisi uygulaması sonucu sağlıksız gıdaları tercih eden bireyler bu alışkanlıklarından sadece fiyat arttığı için vazgeçmeyebilmektedirler. Her ne kadar obezite vergisi uygulanan ürünlerin hepsi temel gıda maddesi kapsamında olmasa da tüketim alışkanlıklarına etki eden faktörler nedeniyle tüketim miktarı azalmamaktadır. Bu durum da sağlık temelli uygulanan obezite vergisi politikasını etkisiz kılmaktadır (Wansink, 2005: 68). Gıdalar çoğu insanın yaşamında benzersiz bir rol oynamaktadır ve bu nedenle, gıda ve sağlık seçimlerini politikayla kontrol etmeye çalışırken öngörülemeyen bu tür güçlükler ortaya çıkabilmektedir (Schaufele vd., 2009: 32-33). Bu güçlükleri ortadan kaldırmak ve obeziteye neden olan sağlıksız ürünler üzerine uygulanan vergileme politikalarını etkin kılmak için tüketicilerin satın alma davranışlarının incelenmesi gerekmektedir.

Obezite vergisi uygulanırken hangi ürünlerin ne oranda vergilendirileceği, vergilendirilen malın fiyat talep esnekliği, ikame mallarının durumu, uygulanacak verginin üretici veya tüketiciye yasıma oranı, sağlıksız ürünler caydırılırken sağlıklı ürünlerin teşvik edilmesi, vergi uygulamasının diğer sağlık uygulamaları ile entegre halde yürütülmesi, uygulanan politikaların sürekli olarak değerlendirilmesi, toplumun sosyolojik durumu ve tüketici davranışlarının göz önünde bulundurulması gibi etmenler vergileme politikası ile amaçlanan etkinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Bireylerin sağlıksız ürünlere yönelik alışkanlıklarının vergileme yoluyla sağlıklı ürünlere yönlendirilmesinde bu etkenler temel belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle politika yapıcıların obezite ile mücadelede mali önlemler uygularken bu belirleyicileri göz önünde bulundurmaları konuyla ilgili yapılmış akademik çalışmaları dikkate almaları önem arz etmektedir.

Obeziteye neden olan ürünler üzerinden alınan ek bir vergi olarak tanımlanan obezite vergisine ilişkin toplumdaki çeşitli grupların düşüncesinin, algısının, tepkisinin araştırıldığı çalışmalar bu noktada önem kazanmaktadır. Nitekim herhangi bir vergi uygulanmadan önce veya uygulandıktan sonra toplumun bu vergiye karşı ortaya koyduğu davranışsal durum o verginin etkinliğiyle birebir doğru orantılıdır. Bundan dolayıdır ki obezite vergisine ilişkin yazında yapılmış birçok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan bireylerin görüşlerini gerçekçi bir analiz yöntemiyle doğal ortamlardan birebir aktaran nitel çalışmalar daha da önem kazanmaktadır. Şüphesiz obeziteye neden olan fast food tarzı gıdalar üzerindeki % 20² oranında bir verginin, üniversite öğrencilerinin bu ürünlerin tüketimini nasıl etkileyeceği konusundaki görüşlerinin araştırıldığı bu çalışma da literatüre katkısı yönünden büyük bir öneme sahiptir.

Literatürde obezite vergisine ilişkin Krukowski vd, (2016) tarafından Michigan ortaokulunda 6-8. sınıflarda okuyan 22 öğrenciye, şekerli içecekler üzerindeki % 20'lik bir verginin, bu öğrencilerin şekerli içecek tüketimini nasıl etkileyeceği konusundaki görüşlerini belirlemek için yaptıkları nitel çalışmada, öğrencilerin böyle bir vergi getirilmesi durumunda tüketimlerini azaltacakları sonucuna ulaşmışlardır.

Tamir vd. (2018) tarafından politika yapımcılar ve diğer birtakım halk paydaşlarından oluşan 39 bireyin şekerle tatlandırılmış içeceklerin ve sağlıksız atıştırmalıkların vergilendirilmesi konusundaki algılarının ve görüşlerinin nitel bir yöntemle araştırıldığı çalışmada, vergi gelirlerinin önceden belirlenmiş belirli nedenlere tahsil edilmesi, özellikle sağlığı geliştirme faaliyetleri, obezite tedavisi ve önlenmesi, eğitim ve sağlıklı gıda sübvansiyonları yönünden dikkate alınması gerektiğine ulaşmışlardır.

Thomas-Meyer vd. (2017) tarafından şekerli tatlandırılmış içecekler hakkında verilen vergi teklifine kamunun verdiği tepkilerin İngiltere'nin en büyük haber sitelerinde yayınlanan çevrimiçi okuyucu yorumlarının tematik bir analizi yapılarak tespit edilmesine yönelik yapılan çalışmada verginin geniş tabanlı müzakereler neticesinde uygulanması gerektiği ve verginin obezite ile mücadelede etkisinin ne olacağına tam anlatılması gerektiğine ulaşılmıştır.

Ortega Avila vd. (2017) tarafından Meksika'da gençler arasında 2014 yılında Meksika'da uygulanan şekerle tatlandırılmış içecek (SSB) vergisi konusundaki farkındalığı ve algıları araştırmak ve verginin SSB alımlarını nasıl etkilediğini araştırmak amacıyla yapılan nitel çalışmada dört ana tema ortaya çıkmıştır: vergilendirme bilinci, verginin SSB alımını nasıl etkilediğine ilişkin algılar, verginin SSB alımını nasıl etkilediğinin algılanma nedenleri ve vergilendirilmiş SSB'lerin ikame edilme tercihleri. Katılımcılar çoğunlukla böyle bir vergiden haberleri olmadıkları, bu verginin fiyatları önemli ölçüde değiştirmedikleri, bu ürünlerin lezzetli oldukları ve bu ürünlere olan bağımlılık nedenleriyle tüketimlerini azaltmayacaklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte yüksek oranda bir vergi nedeniyle SSB fiyatları da yüksek oranda artarsa, katılımcılar SSB'leri diğer içecekler, örneğin ev yapımı içecekler (örneğin, % 100 meyve suları), kalorisiz düşük veya su ile değiştirmeyi düşüneceklerini ifade etmişlerdir.

3. Bulgular

Çalışmada nitel araştırma yönteminin esas alındığı genel tarama modeli yapısı kurulmuştur.

² %20 oranının seçilmesi çalışmanın hem uluslararası literatürle aynı doğrultuda izlenmesi hem Türkiye'de yüksek olan vergi yükünün üzerine daha yüksek veya düşük bir oranda ek verginin tercihleri etkileme etkisinin gerçekçi olarak ölçülemeyeceğinin göz önünde bulundurulmasıdır.

Nitel araştırmalar, gözleme, derinlemesine görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel verilerin elde edilme yöntemlerinin kullanıldığı, duyu, düşünce, his, algı ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül olarak ortaya çıkartılmasına yönelik sürecin takip edildiği yöntemlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39). Nitel araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular her ne kadar genellenememekle birlikte, konuya ilişkin gerçekçi ve doğal bir bakış açısı sağlaması yönüyle önem taşımaktadır (Topsakal vd. 2013: 550). Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Her ne kadar obeziteye neden olan faktörlerin başında gelen fast food tarzı gıda tüketimi her yaşta ve kesimde görülse de özellikle genç yaşta ve ailesinden uzakta yaşayan üniversite öğrencilerinde daha sık görülmektedir. Bununla birlikte Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre obezitenin gün geçtikçe gençlerde görülme oranının önemli düzeyde arttığı bilgisi çalışma grubumuz olarak Üniversite öğrencilerinin belirlenmesini gerekli kılmıştır. Tüm bunlara ek olarak çalışmanın ana konusunu fast food türü ürünlerden alınan obezite vergisi oluşturduğu için üniversite öğrencilerinin içinden vergi eğitimini daha yaygın olarak almış, verginin ne olduğu, nasıl alındığı, konusunun ne olduğu gibi konularda daha fazla bilgi sahibi olan Maliye bölümü öğrencileri çalışma grubumuz içinde yer almıştır. Tüm bu hususlar dikkate alınarak derinlemesine görüşme 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde Kütahya Dumlupınar Üniversite İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde okuyan 19 son sınıf öğrencisi ile yapılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilere ait demografik bilgiler ve fastfood tüketim sıklıkları tablo 2'de gösterilmektedir.

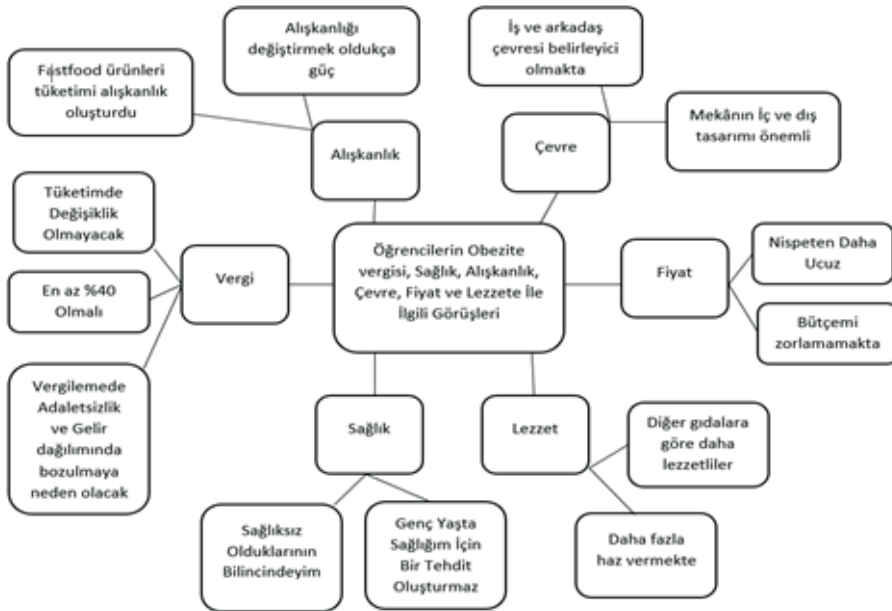
Tablo 2. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Cinsiyet	Frekans	%
Erkek	11	57,9
Kız	8	42,1
Yaş	Frekans	%
21-22	4	21,05
23-24	10	52,63
25 +	5	26,31
Barınma	Frekans	%
Ev	4	21,05
Özel Yurt	6	31,57
KYK	7	36,84
Apart	2	10,52
Fastfood Tüketim Sıklığı (Haftada[Öğün])	Frekans	%
0-3 arası	2	10,52
4-6 arası	5	26,31
7-9 arası	8	42,10
10 ve üstü	4	21,05
Toplam	19	100

Tablo 2'de yer alan çalışma grubundaki öğrencilerin frekans dağılımlarına bakıldığında %57,9'u erkek öğrencilerden oluşmakta iken %42,1'i kız öğrencilerden oluşmaktadır. Yaş itibarıyla

bakıldığında %21,05'i 21-22 yaş aralığında, %52,63'ü 23-24 yaş aralığında iken %26,31'i 25 yaş ve üstünde yer almaktadır. Öğrencilerin barınma yerleri itibariyle frekanslarına bakıldığında %21,05'i evde, %31,57'si özel yurttta, %36,84'ü Kredi ve Yurtlar Kurumunda kalmakta iken %10,52'si apartlarda ikamet etmektedir. Öğrencilerin fast food ürünleri tüketim sıklığının frekanslarında ise %10,52'si haftada 0-3 kez, %26,31'i 4-6 kez, %42,10'u 7-9 kez iken %21,05'i 10 ve üstü haftada öğün tükettiklerini ifade etmişlerdir. Tablodaki frekanslardan da görüleceği üzere öğrencilerin önemli bir bölümü fast food türü ürünleri önemli bir oranda tüketmektedir.

Üniversite öğrencilerinin fast food türü ürünler üzerinden alınacak obezite vergisi hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla 6 temel soru maddesinden oluşan mülakat görüşme formu kullanılmıştır. Öğrencilere sorulan sorular oluşturulurken Krukowski vd. (2016) ve Ortega Avila vd. (2017) tarafından konuyla ilgili yapılmış çalışmadan yararlanılmıştır. Görüşme formundaki sorular çalışma grubundaki öğrencilere sunulmadan önce soruların açık ve anlaşılır olup olmadığı, konuyu yeterince kapsayıp kapsamadığı gibi hususlar ilgili uzmanlar tarafından kontrol edilmiş ve bunlara ilişkin görüşler doğrultusunda son hali verilmiştir. Buna göre öğrencilerle yüz yüze iletişim kurmak suretiyle sorulan açık uçlu sorulara verilen cevaplar tarafımızca kaydedilmiştir. Nihayetinde derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak verilere ulaşılması planlanan bu araştırmada verilerinin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz neticesinde 6 farklı tema belirlenmiştir. Bunlar; Lezzet, Fiyat, Çevre, Alışkanlık, Vergi ve Sağlık şeklinde ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin belirlenen 6 tema kapsamında tüketim tercihleri ve obezite vergisine ilişkin algıları şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Öğrencilerin Tüketim Tercihleri ile Obezite Vergisinin Etkisine İlişkin Algıları

3.1. Lezzet

Çalışma grubumuzu oluşturan öğrencilerin önemli bir kısmı fast food tarzı gıdaların diğerk gıdalara nazaran daha lezzetli olduklarını ve bu tür gıdaları tüketmenin kendilerinde hoşnutluk uyandırdığını ifade etmiştir. Buna göre bazı öğrencilere “Daha çok ev türü yemekleri mi, fast food tarzı yemekleri mi tercih edersiniz?” sorusu sorulduğunda verdikleri cevapta daha sağlıklı olan evsel yemeklere nazaran bu tür fast food tarzı gıdaların lezzetinden dolayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bununla ilgili olarak bir öğrenci “Yemek yemeye gittiğim yerde ev türü yiyecekler olmasına rağmen bunların hiçbiri bana hamburger, pizza, dürüm gibi fast food tarzı yiyeceklerden aldığım lezzeti sağlamıyor”;

Diğerk bir öğrenci “Yemek yemeye gittiğimde genelde fast food tarzı gıdalar satan yerler aramaktayım. Diğerk türlü sulu yemek olarak ifade ettiğim yemekler satan yerlere çok nadiren girerim. Çünkü fast food tarzı yemekler daha çok hoşuma gidiyor. Nedenini bilmiyorum ama bu tür yiyeceklerden daha çok lezzet alıyorum. Ev türü yemekler okulda da çıkıyor. Okulda yediğim ev türü yemekle dışarda yediğim fast food tarzı yemeğin lezzetini karşılaştırdığımda tercihim fast food oluyor” ifade etmiştir.

Öğrencilerin önemli bir kısmı “Fastfood tarzı yiyecekler diğerk ev türü yiyeceklerle göre daha lezzetli olduğu için bu tür gıdaları tüketmeyi tercih ediyorum” ifadelerini kullanmışlardır. Bu temadan çıkan önemli sonuç öğrencilerin obeziteye neden olan fast food tarzı yiyecekleri daha lezzetli olarak görmeleri neticesinde bu tür gıdaları daha çok tercih etmelerine neden olmaktadır.

3.2. Fiyat

Öğrencilerin önemli bir kısmı fast food tarzı yiyeceklerin diğerk ev türü yiyeceklerle kıyasla daha ucuz olduğunu ve tercihlerin de bu ucuzluğun da önemli bir etken olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı “Fastfood tarzı yiyeceklerin fiyatı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna “Fastfood tarzı yiyecekler ile ev türü yiyecekleri fiyat açısından karşılaştırdığımızda hamburger, pizza, tantuni gibi gıdaların daha ucuz olduğunu görüyoruz. Bu yüzden bütçemiz kısıtlı olduğu için daha çok fast food tarzı yiyeceklerle yöneliyoruz” ifadelerini kullanmışlardır. Bir öğrenci fiyatla ilgili verdiği yanıtta “Yemekte benim için önemli olan birinci şey yemeğin fiyatı, ikincisi ise lezzetidir. Ne kadar lezzetli olursa olsun fiyatı pahalı olan yiyeceklerden ziyade ucuz yiyecekleri tercih ediyorum Fastfood türü yiyecekler de daha sağlıklı olduğu söylenen ev türü yiyeceklerle göre ucuz. Bundan dolayı bu tür yiyecekleri daha çok tercih ediyorum”;

Diğerk bir öğrenci de “Yemek yemeye gittiğimde maliyet karşılaştırması yapıyorum. Örneğin ev türü yemeklerden çorba, pilav ve ana yemek alsam hemen hemen 20 TL’ye denk geliyor. Ama bunun yerine bir dürüm veya birkaç arkadaşla fiyatını paylaştığımız pizza yaklaşık 10 TL’ye denk geliyor. İkisi arasında iki kat fiyat farkı var. Bu da doğal olarak bu tür gıdaları tercih etmeme neden oluyor. Zaten öğrenci yemekhanesinde ev türü yemek yiyoruz. Bu tür maliyetli yemeği daha ucuz olana tercih ediyorum ” ifadelerini kullanmışlardır.

Öğrencilerin yiyecek fiyatları ile ilgili verdiği ifadelerden yola çıkıldığında fast food türü yiyecekleri diğerk ev türü yiyeceklerle göre tercih etmenlerin önemli bir nedeni olarak bu iki yiyecek arasındaki fiyat farkıdır. Buna göre öğrenciler yiyecek tercihinde bulunurken fast food türü yiyecekler ile ev türü yiyeceklerin fiyatlarını karşılaştırarak tercihlerde bulunmaktadırlar. Bu da fast food türü yiyeceklerin ev türü yiyeceklerle göre daha ucuz olmasının tüketim açısından

daha tercih edilebilir olduğunu göstermektedir.

3.3. Çevre

Çalışma grubumuzu oluşturan öğrencilere yapılan derinlemesine görüşmede fast food türü yiyeceklere yönelmelerinde önemli bir etmenin iş, arkadaş ve aile gibi çevresel etmenler olduğuna ulaşılmıştır. Buna göre derinlemesine görüşme sırasında *"Fast food tarzı yiyecekleri tercih etmeniz nedenleri nelerdir?"* sorusu sorulduğunda bir öğrenci *"Yemek yemeye arkadaşlarımızla birlikte gittiğimizde genelde grup olarak yiyecek tercihinde bulunuruz. Arkadaşlarımız hamburger veya pizza yerse ben de onlara eşlik edip benzer yiyecekler tüketirim. Zaten hemen hemen hepimiz fast food tarzı yiyecekler söyleriz."* ifadesini kullanmıştır. Başka bir öğrenci ise *"Yemek için çarşıya veya AVM ye gittiğimde çevredeki insanların ne yedikleri veya arkadaşlarımızın ne yemek istediği yiyecek tercihlerimi etkilemektedir. Çevredeki insanların çoğu fast food tarzı tükettiğinde veya arkadaşım fast food tarzı yiyecek istediğinde ben de bu tür yiyeceklerden istiyorum."* ifadesini kullanmıştır.

Öğrencilerin bir kısmı ise *"Yemek için dışarı çıktığımızda daha çok fast food tarzı yiyeceklerin satıldığı yerler ile karşılaşırız. Ev türü yiyeceklerin sunulduğu yerler oldukça az. Biz de hem kolay bulunmaları nedeniyle hem de herkes oralara gittiği için o tür yerleri tercih ediyoruz. Hem o tür yerlerde yaşatlarımız, arkadaşlarımız daha fazla var hem de mekânlar daha güzel tasarlanmış. Yemek yediğimiz mekânın iç dizaynı ve dış görünüşü yani mimarisi diyelim bizim için çok önemlidir."* diğer bir kısmı, *"Televizyon, internet gibi görsel kanallar ile sosyal medyada fast food tarzı yiyecek ve içeceklerin reklamı oldukça fazla. Hemen hemen girdiğimiz her sitede veya açtığımız her kanalda mutlaka bir fast food reklamı ile karşılaşırız. Bu da bizde bu tür yiyeceklere olan talebimizi artırmaktadır."* yanıtında bulunmuşlardır. Bununla birlikte öğrencilerin bir kaç ailelerinde fast food tarzı yiyecek alışkanlığı olmadığı halde ya da nadiren bu tür yiyecekleri tükettikleri halde kendilerinin bu tür yiyeceklere olan taleplerinin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin fast food türü yiyeceklere ilişkin sorulara verdikleri cevaplar çevresel faktörler açısından dikkate alındığında fastfood tarzı tüketim düzeyinde bu faktörlerin oldukça etkili olduğunu, öğrencilerin çevresel etmenlere bağlı olarak tüketimlerini biçimlendirdikleri ortaya çıkmıştır. Burada ulaşılan önemli bir tespit ise ailelerde fast food türü yiyecek tüketimi sınırlı olmasına rağmen öğrencilerin yine de bu tür yiyeceklere olan tercihlerinin tersi durumda olmasıdır.

3.4. Alışkanlıklar

Öğrencilerin fast food türü yiyecekleri sık olarak tüketmelerinde rol oynayan alışkanlıklar özellikle tüketim tercihlerinin değiştirilmesinin gücünü nedeniyle fastfood türü yiyecek tercihlerinde belirleyici olmaktadır. İnsanların gıda tüketim alışkanlıklarına ilişkin oldukça katı bir durum sergilemeleri fast food türü gıda tüketimi alışkanlığı edinmiş bireylerin tercihlerini değiştirmesinde güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Birçok öğrenci aile veya dış çevreden edindiği gıda tüketim alışkanlıklarından vazgeçememekte ve bu alışkanlığa uygun olarak gıda tüketimini sürdürmektedir. Öğrencilerle yapılan derinlemesine görüşmede *"Fastfood türü yiyecekleri tercih etmeniz nedenleri nelerdir?"* sorusu sorulduğunda öğrencilerin birçoğu *"Fastfood türü yiyecekleri arkadaşlarımızla birlikte belki de çocukluğumuzdan beri tüketiyoruz. Bu tür yiyecekleri belki her gün olmasa da haftada 4 veya 5 kere tüketme ihtiyacı hissediyoruz. Önceleri daha seyrek olarak tüketmemize rağmen şuan daha sık olarak tüketiyoruz. Bir nevi alışkanlık yaptı diyebiliriz"* ifadesinde birleşmektedirler.

Öğrenci grubundan bir öğrenci *"Fastfood türü yiyecekler bende alışkanlık oldu diyebilirim. Yani çok az şey belki de beni bu yiyeceklerden alıkoyabilir. Diğer yiyecekler artık damak tadıma hitap etmiyor. Çünkü ilkokuldan beri bu tür yiyecekler ile açlığımı gideriyorum ve bunlar beni mutlu ediyor. Bence bu kötü bir alışkanlık değil."*, diğer bir öğrenci, *"Anne ve babam da çalıştığı için evde çoğu zaman ev türü yiyecekler bulunmuyordu. Yani genelde dışarıdan yemek söylüyorduk, pizza, hamburger, tavuk burger gibi. Ondan dolayı eskiden beri bende bu tür yiyeceklerle karşı bir bağımlılık oluştu diyebilirim. Şimdi bu tür yiyeceklerden vazgeçmek kolay olmuyor benim için."* ifadelerini kullanmışlardır. Öğrencilerden fast food türü yiyeceklerle ilişkin alışkanlık teması altında alınan cevaplar değerlendirildiğinde alışkanlıkların bu tür yiyecekleri tüketme önemli bir etken olduğu ve alışkanlıkları değiştirmenin oldukça zor olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.5. Sağlık

Araştırma grubunu oluşturan öğrencilere *"Daha çok ev türü yemekleri mi, fast food türü yemekleri mi tercih edersiniz?"* sorusu yöneltildiğinde fastfood türü yiyeceklerin sağlığa zararlı olduklarını bildikleri halde bu tür gıdaları tüketerek o anda aldıkları hazzı ileride tüketimleri dolayısıyla yaşayacakları sağlık problemlerinin neden olacağı zarara tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır. Buna göre birçok öğrenci genelde sağlıklarını olumsuz etkileyeceğini, vücutta aşırı yağ birikimine neden olacağını bildikleri halde yine de fast food türü yiyecekleri tercih ettiklerini, bunun nedeni olarak da yaşlarının daha genç olduklarını ve çok sık tüketmediklerini ifade etmektedirler. Buna ilişkin bir öğrenci *"Daha çok fast food türü gıdaları tercih ediyorum. Sağlığım zararlı olduklarını biliyorum. Çünkü TV'lerden ve sosyal medyadan takip ettiğime göre doymuş yağ oranları bu tür yiyeceklerde daha fazla. Ama zaten yaşlanınca yemeyeceğim. Şuan genç olduğum için bir de çok fazla kilolu olmadığım için sağlığımı tehdit etmiyor şu aşamada. Dediğim gibi zaten yaş ilerledikçe yiyemeyeceğim. Ondan dolayı sağlığa zararlı olsa da bunları tercih ediyorum."* ifadelerini kullanmıştır.

Başka bir öğrenci de aynı şekilde *"Sağlığım zararlı olduklarını biliyorum ama bence diğer yemeklerin de bir kısmı sağlığa zararlı. Örneğin ev türü yemeklerde de buğday ekmeği çok tüketiliyor veya pirinç, makarna gibi kilo aldırıcı ürünler tüketiliyor. Veya yemeklerden sonra tatlı yeniyor. Bence bunlar da sağlığa zararlı. Bundan dolayı tercihim fast food tarzı yiyeceklerden yanadır."* ifadelerini kullanmıştır.

Öğrencilerden fast food tarzı yiyeceklerle ilişkin sağlık teması altında alınan cevaplar değerlendirildiğinde çoğunun fastfood tarzı yiyeceklerin sağlıklarını olumsuz etkileyeceği konusunda bilgi sahibi oldukları ortaya çıkmaktadır. Ancak bu bilgiye rağmen yine öğrencilerin genç yaş, diğer gıdaların sağlık durumu, kilo durumları gibi nedenlerle bu yiyecekleri tüketmeye devam edeceklerini bildirmişlerdir.

3.6. Vergi

Fastfood vergilerine karşı öğrencilerin tutumlarının araştırıldığı bu çalışmada odak grubumuzu oluşturan Üniversite öğrencilerinin fast food türü yiyeceklerle getirilecek ek bir vergi karşısındaki tutumlarını ölçmek için sorulan sorulara verilen cevaplar soru bazında değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre öğrencilere *"Fastfood türü sağlığa zararlı gıdalar üzerinde getirilecek ek bir vergi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?"* sorusu yöneltildiğinde öğrencilerin bir kısmı bu tür bir verginin gerekli olmadığı ve getirilmesi durumunda yoksulluğu daha da arttıracığı, diğer bir kısmı bu tür bir verginin devlete gelir toplamak amaçlı getirileceğini belirtmektedirler.

Bir öğrenci "Bence her ne kadar fast food türü yiyecekler sağlığa zararlı olsa da bunlara herhangi bir vergi getirilmemelidir. Çünkü zaten paramız bu tür yiyeceklere zar zor yetiyor. Bir de bunların üzerine ek bir vergi getirilirse maddi açıdan çok zor duruma düşeriz.", diğer bir öğrenci, "Ben bu tür gıdalar üzerine getirilecek ek bir vergiyi doğru bulmuyorum. Böyle bir verginin getirilme amacı tamamen devlete ek bir gelir sağlamak olacaktır. Zaten ülkemizde bu tür yiyecekler üzerinden dolaylı vergiler alınmakta. Bir de bu vergilere ek olarak yeni vergiler getirilmesi vergi yükümüzü oldukça arttıracaktır."

Diğer bir öğrenci, "Hangi gıdalara getirileceğine bağlı olarak değişir. Bir de neye göre ve hangi oranda getirileceği ve hangi amaçla getirileceği de önemli bence. Amaç bu tür gıdaların tüketimini kısarak obeziteyi önlemekse pirinç, ekme gibi temel gıda maddeleri de obeziteye neden olmakta. Bu ürünler üzerine de vergi getirilmeli o zaman. Bence bu çok mantıklı bir çözüm değil. Onun yerine sağlıklı gıdaların fiyatlarını düşürmeyi deneyebilirler. Örneğin ev türü yemeklerin fiyatlarını düşürsünler. Devlet bu tür yiyecekleri almamız için bize sübvansiyon sağlasın. Yani zaten ülkemizde birçok dolaylı vergi var. Bir de bunların üzerine ek bir vergi getirmek vergilemede adaletle de zarar verecektir."

Başka bir öğrenci "Bence böyle bir verginin getirilmesi olumlu sonuçlar vermez. Yani getirilecek vergi oranı ne kadar olacak tabii o çok önemli. Eğer vergi oranı yüksek olursa tüketim kısılanabilir ancak o zaman da bu tür yerlerde çalışanlar işsiz kalacak. Vergi oranı düşük olursa da bu tür yiyeceklerin tüketiminde azalma olmayacaktır. Her iki durumda da istenen sonucu vereceğine inanmıyorum. Bir de bu tür yiyecekler ev türü yiyeceklere göre daha ucuz olduğu için genelde gelir seviyesi düşük bizim gibi insanlar tarafından tüketilmektedir. Belki sağlığımıza zarar veriyor olabilir bu tür gıdalar ama çok sık olarak tüketmiyoruz. Bir de dışarıda yediğimiz ev türü yiyeceklerin ne kadar sağlıklı olduğu da tartışılır. Vergilerle beraber bu ürünlerin fiyatının yükselmesi daha da yoksullaşmamıza, yani gelir dağılımı bakımından adaletin bozulmasına neden olabilir."

Diğer bir öğrenci, "Ben kesinlikle olumlu bakmamaktayım. Devletin aldığı birçok vergi var. Alacağı da birçok vergi alanı var. Yani devlet vergi almak isterse başka birçok alandan alabilir. Ancak bizim yiyeceklerimizden vergi almaması gerekir. Hatta bence bu yiyeceklerin tabii ki de ev türü yiyeceklerin de fiyatlarının düşürülmesi gerekmektedir. Tamam bu tür gıdaların sağlığa zararlı olduklarını biliyorum ama yine de bu tür vergilerle obezite ile mücadele edileceğine inanmıyorum. Çünkü insanlar yemek kültürlerini kolay bir şekilde değiştirmeyecektir. Ben de değiştirmek istemem. Mesela hoşuma giden bir yiyeceğin fiyatı neden yükselsin ki? Obezite ile mücadele etmek isteyen devlet başka alanlarda mücadele etmelidir. Zaten sosyal medyadan, gazetelerden, televizyonlardan takip ettiğimiz kadarıyla tükettiğimiz birçok ürün obeziteye neden olmaktadır. Bunların içinde temel yiyeceklerimiz de yer alıyor. Vergi gelecekse bunlara da gelsin. Tabii ki hiçbirine gelmesin. Örneğin vergi geldi diye hamburger yemeyip pirinç pilavı veya buğday ekmeği yersen obez olmayacak mıyım? Nitekim bu ürünler de obeziteye neden olduklarını biliyoruz. Ondan dolayı çok doğru bir karar olmaz bu tür vergilerin getirilmesi." ifadelerini kullanmışlardır.

Genel olarak öğrencilerin verdikleri ifadeler değerlendirildiğinde fast food tarzı yiyeceklerin sağlığa zararlı oldukları bilincinde oldukları ancak yine de bu tarz sağlığa zararlı yiyecekler üzerinde ek bir vergi getirilmesine olumsuz baktıkları görülmektedir. Böyle bir verginin devletin gelir toplamak amacıyla getirileceğine inandıklarını ifade etmektedirler. Bu tür bir verginin vergi yükünü arttıracığı, vergilemede adalet ve gelir dağılımında adaletle zarar vereceği de öğrenciler tarafından ifade edilmiştir.

Öğrencilerin "Fastfood tarzı ürünlere getirilecek %20 oranında ek bir vergi tüketiminizi etkiler mi?"

sorusuna verdikleri cevaplarda genel g6r6ř b6yle bir verginin t6ketimlerini etkilemeyecekleri y6n6nde olmuştur. Bir6ok 6đrenci “B6yle bir t6ketim vergisi t6ketim tercihlerimi 6ok az etkileyecektir” ve “%20’lik bir vergi oranının fast food t6r6 yiyeceklerin fiyatını tercihleri değiştirecek 6l6de değiştirmeyeceğini ve vergili fiyatla bile ev t6r6 yiyecekler g6re daha ucuz olduklarını, bundan dolayđ bu t6r gđdaları t6ketime devam edeceklerini” yanıtını vermişlerdir. Bir 6đrenci “%20 oranında bir fast food vergisi t6ketim tercihimde 6nemli bir değişikliğe neden olmaz. 66nk6 vergili fiyatla bile fast food t6r6 yiyecekler ucuz olacaktır. 6rneğin fiyatđ 10 TL olan bir tantuni 6zerine %20 vergi gelse fiyatđ 12 TL olacaktır. Bu haliyle bile diğer ev t6r6 yemeklerden ucuzdur” ifadesini kullanmıştır.

Başka bir 6đrenci “Ben fast food t6r6 yiyecekleri t6kietmeyi 6ok seviyorum. Yani bunları t6kietirken 6ok b6y6k lezzet alıyorum. Belki de bađımlđ oldum diyebilirim. Bunlara getirilecek %20 oranında bir verginin t6kietimimi etkileyeceğini, bu t6r 6r6nleri kısımmama yol a6acağını d6ř6nm6yorum. Yani %20 oranında bir vergi zaten fiyatları 6ok arttırmayacaktır. Ortalama 15 TL olan bir fast foodun fiyatđ 3 TL artacaktır. Bu fiyat artıřđ bana g6re c6zi olacađđ için bu t6r gđdaları t6kietmeye devam ederim.” ifadesini kullanmıştır.

Soruyla ilgili diğer bir 6đrencinin verdiği cevapta “Benim t6kietim tercihim değiştireceğini d6ř6nm6yorum. Zaten benim fast food t6r6 yemek yediğim yerlerde bir6ok 6r6n diğer yerlere g6re olduk6a ucuz. Yani bu yerler 6r6nlerin 6zerine %20 oranında bir vergi getirirse bile diğer yemeklere g6re ucuz olmaya devam edecektir. Pahalđ olsa bile daha ucuz olan bu t6r yerleri aramaya başlarım. Yani mutlaka bu t6r yiyeceklerin daha ucuz olduğu yerler her zaman vardır. Ben de oralara y6nelirim. 6rneğin fast foodun yanına 6nceden s6ylemiş olduğum i6e6eği s6ylemem. B6ylece o fiyat artıřđını telafi etmiş olurum. Yani bir şekilde bu 6r6nleri t6kietmeye devam ederim.” demiştir.

Bir diğer 6đrenci ise “Yani b6yle bir vergi t6kietimimi 6ok etkilemeyecektir sanırım. Arkadaşlar ile fast food yemeye gittiğimizde b6yle bir vergi nedeniyle fiyatđ artan 6r6n6 tercih eden arkadaşlarımız olursa ben de yine onlarla beraber bu t6r yiyecekleri tercih etmeye devam edebilirim. Zaten okulda 6đlen yemeğinde sulu yemek yiyoruz. Akşam da her ne kadar 6ok yemeklerini beğenmezsek de yurttta ev t6r6 yemek 6ıkıyor. Hafta sonları veya hoşumuza gitmeyen yemekler olduğunda da fast foodları tercih ediyoruz. Hafta sonları arkadaşlarımızla buluştuğumuzda hemen ben de dahil hi6bir zaman ev t6r6 yemek yiyelim diyen olmuyor. Ne yiyeceğimize karar verirken 6oğunlukla bu t6r gđdaları tercih ediyoruz. Hem bu t6r yiyeceklerin mekanları daha g6zel, hem daha lezzetli hem de vergili fiyatla dahil diğer yemeklere g6re daha ucuz. Ondan dolayđ bu t6r vergileme yiyecek tercihim 6ok da değiştirmeyecektir” ifadelerini kullanmıştır.

Başka bir 6đrenci “Evde arkadaşlarımızla birlikte kaldđımız için yemek yapmayı 6ok istemiyoruz. Ya da basit yemekler yapıyoruz ki bakarsanız onlar da obeziteye neden oluyor. Biz de ya dışarıdan pizza gibi fast food 6r6nler s6yl6yoruz ya da biz dışarı 6ıkıp yiyoruz. Hafta i6i zaten okulda ev t6r6 yemekler oluyor. Akşam da yemek 6ıkıyor. İkinci 6đretimde okuyan arkadaşlar zaten genelde akşamları okulda yiyorlar. Biz de 6đlen okulda yiyoruz. Okulda yemek olmadđđ ya da okulda olmadđđımız zamanlarda ise evde yemek yapmaktan ziyade dışarıdan tost, tantuni gibi şeyler yiyoruz. Yani bu t6r yemekleri yemeye aslında biraz da mecburuz ev tutan arkadaşlar olarak. Ondan dolayđ %20 oranında bir vergi gelse bile t6kietim tercihlerimizi 6ok da değiştireceğimizi zannetmiyorum.” ifadelerini kullanmıştır.

6đrencilere “Fastfood t6r6 6r6nlere getirilecek bir %20’lik ek bir vergi t6kietiminizi etkiler mi?” sorusuna verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde b6yle bir verginin uygulanması halinde fast food t6r6 yiyecek tercihlerini değiştirmeyecekleri tespiti yapılmıştır. Buna g6re 6đrenciler %20 vergi oranının fast food 6r6nlerin fiyatlarını 6nemli 6l6de y6kseltmeyeceği, ev t6r6 yemekleri

günde bir öğün bile olsa okulda tükettikleri, yemek yapmayı istemedikleri, ev türü yemeklere göre daha lezzetli oldukları, bu tür yiyeceklere alışkanlıkları oldukları gibi gerekçelerle vergilerle fiyatı yükselecek olan fast food ürünlerine olan taleplerini azaltmayacakları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Yine çalışma gurubundaki öğrencilere “Fastfood türü yiyecek tüketiminden vazgeçmeniz için ne kadar oranda bir vergi uygulanmalıdır?” sorusu yöneltildiğinde birçoğu vergi oranının %50’den fazla olması durumunda tüketim tercihlerini değiştirebileceklerini ifade etmişlerdir. Buna göre öğrencilerin bir kısmı “fast food türü gıdaların fiyatları %40 ve daha fazla artarsa ve ev türü yemeklere göre fiyatları yüksek olursa o zaman yiyecek tercihlerimde değişikliği düşünebilirim” ifadelerini kullanmışlardır.

Bir öğrenci “Fastfood ürün tüketim tercihim çok da değiştirmeyi düşünmüyorum ama bu tür yiyeceklere fiyatını önemli ölçüde arttıracak ve doğal olarak benim gıda maliyetimi yukarı çekecek bir vergi uygulanırsa o zaman değiştirmek zorunda kalırım. Örneğin bir pizza veya tantuniye %40 veya %50 vergi uygulanırsa gıda tercihlerimi gözden geçirebilirim. O zaman daha çok okulda yemek yemeye veya evde kendim arkadaşlarımla birlikte yemek yapmaya daha çok çalışırız. Böyle bir vergi oranı uygulanması durumunda haftada 9-10 kez fast food türü yiyecekler tüketmek yerine 3 veya 4 kez tüketirim. Tabi duruma göre. Yani vergi oranları ne kadar yüksek olursa o kadar fast food tüketimimi kısmak zorunda kalabilirim.” ifadelerini kullanmıştır.

Başka bir öğrenci “Fastfood türü yiyecekler çok lezzetli olduğu için çok da vazgeçmeyi düşünmüyorum. Ancak tabi yüksek bir oranda örneğin %50 ve üzeri gibi bir vergi uygulanırsa o zaman çeşitli alternatiflere yönelirim. Ya vergi uygulamayan yine bu tür yerler ararım ya daha çok okulda ve yurttta yemeye çalışırım ya da 2 tantuni yiyeceğime 1 tane yerim. Ama yine de ev yemekleri ile aynı fiyat düzeyinde olsa hatta onlardan yüksek dahi olsa yine de yemek tercihi yapacaksam fast food türü yiyecekleri tercih ederim. Çünkü zaten okulda ve yurttta ev türü yemekler yiyoruz. Dışarıda farklı bir yemek türü ihtiyacı hissediyoruz ister istemez. Tabi ki ev türü ya da daha sağlıklı yiyecekler ile fast food türü yemekler arasındaki fiyat farkı önemli seviyelerde olursa mecburen bu tür yemekleri tercih ederim. Ama dediğim gibi bunun için herhalde %50-60 oranında bir vergi uygulanmalıdır.” ifadelerini kullanmıştır.

Diğer bir öğrenci “%40 ve üzeri oranında bir vergi uygulanırsa o zaman tüketim tercihim diğer yemeklerin de fiyatlarına bakarak değiştirebilirim. Diğer ev türü yemeklerin fiyatları da pahalı ise olabildiğince yurttta ve okulda yemek yemeye çalışırım. Ancak hafta sonları veya arkadaşlarla birlikte dışarıda iken mecbur kaldıkça fast food türü yiyecekler ile diğer yiyeceklerin fiyatlarında karşılaştırma yaparım. Bütçeme göre hangisi daha uygun olursa onu tercih ederim. Eğer ikisi arasında çok önemli fiyat farkları yoksa genelde tercihim fast food türü yiyeceklerden yana olur. Bence fast food türü yiyeceklere vergi konulacağına ev türü veya daha sağlıklı olan yiyeceklerin fiyatları düşürülsün. Böylece bu tür yemeklere talep artar.” ifadelerini kullanmıştır.

Başka bir öğrenci “Bana göre %60 ve üzeri bir vergi uygulanırsa fast food tarzı yiyecek tüketimimi kısılabirim. Çünkü o zaman bütçemi önemli ölçüde zorlamaya başlar. Böylesine yüksek bir vergi uygulanırsa ne yapabilirim açıkçası bilmiyorum. Apartta kaldığım için yemek sorun oluyor. Kaldığım apart okula uzak olduğu için bir de ders saatleri çok uymadığı için okulda yemek yeme fırsatım çok olmuyor. Ben de mecburen dışarıda yemek zorunda kalıyorum. Dışarıda da genel olarak tercihim fast food tarzı ürünler oluyor. Ama tabi ki yüksek bir oranda vergi uygulanırsa daha çok apartta kendi yemeğimi yapmaya çalışırım ya da uzak da olsa okulda yemeğe gitmeye çalışırım.” ifadelerini

kullanmıştır.

Diğer bir öğrenci “%30 ve üzeri bir vergi uygulanması durumunda bu tür gıdaların tüketimini azaltırım. Zaten devlet yurdunda kaldığım için yemek çok sorun olmuyor benim için. Genelde KYK’da ve okulda yemek ihtiyacımı karşılıyorum. Buralarda da zaten sağlıklı olarak nitelendirilen yiyecekler sunuluyor. Fastfood tarzı yiyecekleri daha çok hafta sonları veya arkadaşlarla birlikte dışarıda olduğum zaman tüketiyorum. Yani aslında çok fazla bu tür yiyecekler tüketmiyorum. Ama çok tüketmesem de %30 ve üzeri bir vergi uygulanması durumunda tüketim tercihlerimi fast food tarzı ürünleri daha da azaltma yönünde değiştirebilirim.” ifadelerini kullanmıştır.

Öğrencilere “Fastfood türü yiyecek tüketiminden vazgeçmeniz için ne kadar oranda bir vergi uygulanmalıdır?” sorusuna verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde ortalama %40 ve üzeri vergi uygulaması durumunda fast food türü gıdalara olan taleplerini azaltacakları tespit edilmiştir. Buna göre bu tür gıdaların tüketimlerinin obezite vergisi aracılıyla azaltılması için öğrencilerin verdikleri cevaplar dikkate alındığında hükümetin ortalama %40 oranında bir tüketim vergisi uygulaması gerekecektir. Ancak böyle bir oranda bu tür gıdaların tüketimleri azaltılabilir.

4. Sonuç

Obezitenin ölümcül derecede sağlık sorunlarına neden olması ve özellikle son yıllarda çocuk ve genç yaştaki nüfusta giderek yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte hükümetler tarafından bu hastalığın önlenmesine yönelik kamu politikaları devreye sokulmuştur. Bu kamu politikaların başında yer alan ve birçok ülkede uygulamaya konulan obezite vergisi, obeziteye neden olan ürünler üzerinden ek bir vergi almak veya var olan vergileri arttırmak suretiyle uygulanmaktadır. Devletler obezite vergileri yoluyla sağlıksız gıdaların fiyatlarını arttırarak bireyleri daha sağlıklı gıdalar tüketmeye yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye’de de son on yıllarda obezite yaygınlığı özellikle genç yaştaki nüfusta önemli oranlarda görülmeye başlamıştır. Buna yönelik olarak birçok mücadele politikası yürürlüğe koyulmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de henüz uygulanmamakla birlikte zaman zaman obeziteye neden olan fast food türü vb. gıdalar üzerinden ek bir vergi alınması da gündeme gelmektedir.

Fastfood türü obeziteye neden olan ürünler üzerinden ek bir vergi alınmasına ilişkin üniversite öğrencilerinin görüşlerinin araştırıldığı bu çalışmada Kütahya Dumlupınar Üniversite İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünde okuyan 19 son sınıf öğrencisi çalışma gurubunu oluşturmaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Verilerinin çözümlenmesinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin fast food türü ürünler üzerinden alınacak %20 oranında bir obezite vergisi hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla 6 temel soru maddesinden oluşan mülakat görüşme formu kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme sonucunda katılımcıların sorulara verdikleri cevaplardan yola çıkarak lezzet, fiyat, çevre, alışkanlık, vergi ve sağlık olmak üzere 6 tema belirlenmiştir.

Mülakat formunda fast food türü gıdalar üzerinden alınacak bir verginin tüketim tercihlerini etkilemeye yönelik olması nedeniyle öncelikle öğrencilerin tüketim tercihleri araştırılmıştır. Buna göre öğrenciler genel olarak fiyat, lezzet, çevre ve alışkanlık gibi nedenlerle fast food türü yiyecekleri diğer ev türü yiyeceklerle göre daha fazla tercih etmektedirler. Bununla birlikte fast food türü gıdaların sağlığa zararlı oldukları bilincine sahip oldukları tespiti de yapılmıştır. Öğrencilerin fast food türü vergilere ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde ise bu tür gıdalar

üzerinde herhangi bir vergi getirilmesine olumlu bakmadıkları, böyle bir vergi uygulanması durumunda bile tüketimlerinde değişikliğe gitmeyecekleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Öğrencilerin ortalama %40 ve üzeri bir vergi oranı uygulanması durumunda tüketimlerini değiştirebilecekleri de ulaşılan başka bir sonuçtur. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde obezite ile mücadele kapsamında öğrencileri ev türü gıdalara yönlendirecek veya fast food türü yiyecekler tüketmek zorunda bırakmayacak düzenlemeler yapılması daha etkili sonuçlar verecektir. Bununla birlikte zaman ve bütçe kısıtı ile kullanılan yöntemin gerekleri göz önüne alınarak çalışma konusuyla ilgili örneklem sayısının daha geniş olarak alındığı araştırmaların yapılması politika önerilerini daha sağlıklı kılacaktır.

Kaynakça

- Alemanno, A. & Carreno, I. (2013). Fat Taxes in Europe – A Legal and Policy Analysis Under EU and WTO Law. *European Food and Feed Law Review*, 2/2013, ss: 97-112
- Baumol, W. J. (1972). On Taxation and the Control of Externalities. *The American Economic Review*. Vol. 62, No. 3 (Jun., 1972), pp. 307-322
- Brownell, K. (1994). Get Slim With Higher Taxes, *The New York Times*.
- Engber, D. (2009). Let Them Drink Water! What a fat tax really means for America. *Slate Journal*, Retrieved 2009-09-22.
- Jayarajan, N. (2011). The fat's on fire: Curbing obesity in Japan, *The Movement*, <http://www.bu.edu/themovement/2011/05/29/the-fats-on-fire/> (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2019)
- Kneese A. V. & Bower, B. T. (1968). Managing Water Quality: Economics, Technology, Institutions. *Natural Resources Journal*, Vol. 9, No. 4 (OCTOBER 1968), pp. 673-676
- Krukowski, C. N. Conley, K. M., Sterling, M. & Jo Rainville, A. (2016). A Qualitative Study of Adolescent Views of Sugar-Sweetened Beverage Taxes, Michigan, 2014, *Preventing Chronic Disease Public Health Research, Practice, And policy*, Volume 13, E60
- Kuchler, F., Golan, E., Variyam, J. N. & Crutchfield, S. R. (2005). Obesity Policy and the Law of Unintended Consequences. *Economic Research Service, USA*.
- Mytton, O., Clarke, D. & Rayne, M. (2012). Taxing Unhealthy Food And Drinks To Improve Health. *BMJ (online)*, 344:e2931.
- Novick, J. (2008). A solution to obesity?, *National Health Association*. http://www.jeffnovick.com/RD/Blog/Entries/2008/4/1_Test_2.html , (Erişim Tarihi:22/02/2017).
- Ortega Avila, A. G., Papadaki, A. & Jago, R. (2017). Exploring perceptions of the Mexican sugar-sweetened beverage tax among adolescents in North West Mexico: a qualitative study. *Public Health Nutrition*.
- Peter, J P. (2010). *Consumer Behavior And Marketing Strategy*, Mcgraw Hill Higher Education; 9th Revised edition edition.
- Saruç, T. (2015). *Obezite Ekonomisi*. Seçkin yayıncılık, Ankara
- Schaufele, B., Sparling, D. & Laughland, P. (2009). *Primer on Fat Taxes and Thin Subsidies: A Graphical Analysis*. Ivey Business School, Western University, Canada
- Tamir, O., Cohen-Yogev, T., Furman-Assaf, S. & Endevelt, R. (2018). Taxation of sugar sweetened beverages and unhealthy foods: a qualitative study of key opinion leaders' views, *Israel Journal of Health Policy Research*, 7: 43.
- Thomas-Meyer, M., Mytton, O. & Adams, J. (2017). Public responses to proposals for a tax on sugar-sweetened beverages: A thematic analysis of online reader comments posted on major UK news websites, *PLoS ONE*, 12(11): e0186750.
- Thow, A., Jan S., Leeder S. & Swinburn B. (2010). *The Effect Of Fiscal Policy On Diet, Obesity And Chronic*

- Disease: A Systematic Review. Bull World Health Organ, 2010;88(8):609–14.
- Timmins, K.(2011). On With The Pennies, Off With The Pounds? The Use Of Taxation Policies in Obesity Prevention, Perspectives in Public Health, Royal Society for Public Health, Vol. 131, No. 4 | pp. 155–157.
- Topsakal, C., Merey, Z. & Keçe, M. (2013). Göçle Gelen Ailelerin Çocuklarının Eğitim-Öğrenim Hakkı Ve Sorunları Üzerine Nitel Bir Çalışma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 27
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Wansink, B. & Mike, H. (2005). De-Marketing Obesity, California Mngement Review, vol 47, no 4, summer 2005.

